

O spisovateľoch a Matici slovenskej a o ich roli v slovenskom živote

1. O spisovateľoch a národných spolkoch

V slovenskej histórii stáli spisovatelia – z ktorých takmer všetci mali okrem v slovenských podmienkach nevýnosného „písania“ ešte svoje nespisovateľské džoby – pri zrode spolkov kultúrneho, osvetového, vydavateľského, resp. vedeckého charakteru. Národných spolkov, ktorým prišlo nahrádzať všetko, čo národu chýbalo: aj parlament, aj vládu, aj divadlo, aj poštu...

Veci sú to známe, ale pamäť bez tréningu odchádza, pripomeňme preto: **Slovenské učené tovarišstvo** (pôvodne *Towarišstwo litterného umeňá*), spolok, ktorý združoval bernolákovcov a vznikol v roku 1772 v Trnave, **Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej**, ktorý v rokoch 1834-1850 sídlil v Budapešti, kde ho založili tam žijúci Slováci - spisovatelia, **Tatrín** v rokoch 1844 – 1848 inicioval Ľudovít Štúr, ktorý už vtedy myslel na Maticu. Pokusy **založiť Maticu slovenskú** siahajú do roku 1827 k Šafárikovi, ale aj k Štúrovi a Vrchlickému, Andrejovi Radlinskému a ďalším, až napokon čas pre ňu dozrel v roku miléniových osláv príchodu solúnskych bratov medzi našich predkov na pozvanie múdreho panovníka Rastislava, v roku 863.

Teda história v čase i vo význame úctyhodná: takmer štvrttisícročie od založenia Učeného tovarišstva, história najstaršieho spolku, ktorý dodnes máme, Maticu slovenskej, sa píše 153 rokov, pričom dovedna viac ako polovicu z nich bol národ so svojou Maticou vystavený nečasu. Mokol a mrzol, *nad Tatrou sa blýskalo, hromy divo bili* – lebo veľa bolo a je takých, ktorí nemajú radi tento národ, jeho jazyk, jeho tradície, a prirodzene a predovšetkým: ani jeho Maticu. Také sú naše dejiny, taká je naša prítomnosť. Naše dejiny – parafrázujúc Mináča – nie sú dejinami veľkých výbojov, vojen a vojvodcov, ale sú **dejinami „slova“, teda kultúry a v rámci nej najmä literatúry a dejinami spolkov, ktoré sa stávali v časoch, keď „iné“ nič tu nebolo, „inštitucionalizovanými“ strážcami a podporovateľmi nielen kultúry, ale aj národného života vôbec.**

„Píšući“ Slováci boli pri každom významnejšom poryve, pri zrode každej z ustanovizní, ktorú potrebovali. Napokon aj pri budovaní prvého i druhého slovenského štátu v dvadsiatom storočí. Nemáme sa začo hanbiť, statočne sme sa podieľali na stavbe Slovenska takého, aké ho dnes máme.

A ukazuje sa, že sme potrební a budeme potrební aj v budúcnosti. Že štát, ktorý máme, je „len“ taký, aký si zaslúžime.

Na podujatí, ktorého hlavným organizátorom je Spolok slovenských spisovateľov, ktorého korene siahajú do roku 1923, sa patrí povedať, že aj on je súčasťou našich tradícií i našej súčasnosti a spriadania nití do budúcnosti.

2. O našich kongresoch

A my, Slováci, potrebujeme nielen národné spolky, ale aj **kongresy**, ktoré významne poznamenali slovenské dejiny 20. storočia. Kongresy, ako významné stretnutia inteligencie a spisovateľov vo vypätých časoch.

Pripomeňme roky 1932, 1936 i rok 1992. Vtedy zakaždým aj spisovatelia a ich spolky, ale aj Matica slovenská, cítili potrebu „kongresovať“ – zísť sa bez ohľadu na tričká, stránicke, ideové, konfesijné, hovoriť o závažných témach, otvárať národu oči a burcovať ho.

Pozerať dnes na fotografie z Trenčianskych Teplíc z roku 1936 a vidieť v druhej debate Rusa Erebnega, slovenského komunistu Clementisa a slovenského mnícha Dilonga, je čosi úžasné, priam neuveriteľné vzhľadom na to, čo sa dialo už o niekoľko málo rokov. Je to aj čosi, čo nám vstupuje do svedomia.

Zvykneme sa odvolávať či dovolávať Moysesu a Kuzmányho, či Hlinku a Rázusa, pričom akoby sme hovorili len o konfesijnom „zjednocovaní sa“, odvolávajme sa a dovolávajme sa však aj predvojnového Clementisa, Dilonga, Stanislava Mečiara či Cígera Hronského a ich **parádneho spájania sa, aby sme spolu boli silnejší.**

Ale všimnime si aj „metamorfózy“ mnohých z nich, napríklad aj Mila Urbana a pýtajme sa: prečo? **Prečo tie čiary a ploty, ale aj šibenice, ktoré delili i riedili nedávnych spoločne „kongresujúcich“ Slovákov?** Vyvrel predovšetkým z nás, z našich zlých vlastností, alebo aj, či predovšetkým k nám a pre nás a pre „došli“ v rámci exportu či importu predovšetkým zo západnej strany? Prečo sme tak chladnokrvne prehliadli napríklad výsledky volieb v roku 1946 a po nich bolo, ako nemalo byť? Nebolo treba po vojne oveľa tuhšie bojovať o pomlčku a veľké „S“ v názve opätovne obnoveného štátu? Strata odvahy? Strach o vlastný krk?

Tie otázky tu nie sú preto, aby sme sa trápili nad odpoveďami na ne, ale preto a len preto, aby sme mali odvahu konať dnes tak, ako v rokoch 1932 či 1936, i ako na Donovaloch v roku 1992, a nie tak ako sme konali už o málo rokov neskôr. V rokoch 1945 – 1948 a potom v ďalších, či ako konáme dnes, v 24 roku druhej Slovenskej republiky.

V rokoch medzi vojnami, osobitne potom pred 80 rokmi išlo o Slovensko, ale aj o Európu. Píšući predstavitelia len máloktorého národa pozdvihli vtedy hlas na obranu európskej slobody, pred hroziacimi totalitami tak, ako to urobili naši predchodcovia, slovenská inteligencia, slovenskí spisovatelia. Vtedy sa zjednotili aj na myšlienke slovenskej svojbytnosti. A to, čo potom prišlo, vrátane Slovenského štátu, resp. prvej Slovenskej republiky má korene práve tam.

Určite aj vďaka kongresovej atmosfére spred 80 rokov prijal Imrich Karvaš funkciu guvernéra Slovenskej národnej banky, pričom sám presviedčal vtedajšieho predsedu vlády v marci 1939, ako sa na funkciu nehodí, aké má rozdielne názory ako predseda vlády. Ale funkciu prijal a slovenská mena tamtych čias bola „dunajským dolárom“ a Slovensko sa cez vojnu vyhlo tradičnému lístkovému prídelovému systému.

Jednota slovenských spisovateľov, jednota slovenskej inteligencie je to, čo **nám dnes veľmi chýba.** Naopak, zakladali sa „protispolky“, pripomeňme len rok 1992, kde čoskoro vznikol „protikongres“, teda Fórum, ktoré zozbieralo stovky podpisov proti vlastnému štátu...

Absencia jednoty, lepšie povedané spolupráce deformuje našu súčasnosť väčšmi, ako to pripúšťame. Nie sme jednotní ani na našej, „národnej“ strane, akoby nás netrápilo, že sa treba spájať, aby sa nedostali, ako sa dostávajú, do centra „veľkej“ politiky nadpráva pre menšiny každého druhu, úsilie zbúrať, zvaliť a zničiť našu tradičnú kultúru, pokusy o legislatívne zavádzanie „noviniek“, ktoré nebudú ochraňovať národ či tradičnú rodinu, ale naopak, povinné vymývanie mozgov našej najmladšej generácie nedostatočnými informáciami o našich dejinách a tradíciách a naopak, vnucovanie škandalóznej literatúry **Sekerou a nožom** našim žiakom. Doslova sekerou a nožom.

Aj preto všetko vďaka za toto stretnutie. Aj dnes je čas na kongres.

A čo by teda malo byť v centre slovenskej politiky? K čomu by mohlo prispieť toto naše „kongresovanie“? Prednesiem návrhy.

3. O aktuálnych výzvach súčasnosti

Naša prítomnosť stavia pred nás výzvy, ktoré nesmieme nechať nepovšimnuté.

Jednou z prvoradých výziev je **výzva takpovediac stavovská**. Pre poznanie jej podstaty stačí len poukázať na starosti, ktoré boli s prípravou tohto stretnutia. Stačí len porovnať sumu peňazí, ktoré míňa naša verejnoprávna „dvojbodka“ na také „vlastenecké“ programy, ako je turistika pre tých, ktorí sa chcú stretnúť pred kamerami, či smiech z biedy biednych – so sumami, ktorými náš štát podporuje kultúru. Ale aj otvorene povedať, že za takmer štvrtstoročie vlastného štátu zanedbali sme posilňovanie či upevňovanie povedomia o sebe. Vinu nesieme všetci, ale aj, ba najmä rezorty školstva a kultúry.

Slovenskí spisovatelia, ale národne zmýšľajúca inteligencia má na sedem zámkov uzavretú cestu do verejnoprávnej televízie a rozhlasu, absentuje objektívne národný denník, naše hlavné mesto akoby ukrývalo pred nami i pred svetom naše osobnosti a udalosti v podobe mramoru a bronzu na svojich námestiach. Nesmieme sa hlásiť k našim veľikánom ducha, nesmieme diskutovať o nich a o dobe, v ktorej pracovali pre národ.

Sú tu však aj výzvy, ktoré stoja nad nami a Bože uchovaj, aby sme si ich nevšimli, aby nepadli na naše hlavy ako trestajúce „sekery“. Sme povinní poukázať na ne, aby sme v ničom nezaostali za našimi predchodcami. Ak ich trápila Európa a Slovensko, ktoré boli v ich časoch také, aké boli, aj nás trápí Európa a Slovensko dnes také, aké sú.

Varovanie číslo jeden.

Naše oči by nemali ostať slepé a uši hluché voči krutej pravde, ktorú nám na všelijaký spôsob taja média „hlavného prúdu“ – ako by ich v celej Európe „jedna mater mala“. **Európa, osobitne jej západná časť, ocitla sa na hrane, v podstate už za križovatkou civilizačného prelomu**, ktorý tak výdatne podporujú „priatelia“ Európy spoza jej hraníc, a ktorý tak nepochopiteľne pokorne prijímajú európski lídri. Vlastne líderky a lídri.

Akoby za každú cenu, aj za cenu vojnového požiaru mal nastať koniec Európy „bielej“, kresťanskej a humánnej, akoby sa náš starý a vymierajúci kontinent nemal postaviť na vlastné nohy, ale oprieť sa o hlinené barly cudzincov, ktorí sa tu rozmnožia, akoby naši európski „šéfovci“ nechápali a nechceli chápať, že multikulturalizmus nie je a nemôže byť našou budúcnosťou. Je naopak naším koncom.

Aká je naša rola? A máme ju vôbec? A dokážeme ju plniť?

Nie sme veru najmenší z najmenších, aj keď nás o tom presviedčajú. Polovica európskych štátov je menších ako je Slovensko! Keby však len to. Ústami sv. pápeža **Jána Pavla II.**: „Slovensko má veľkú úlohu pri budovaní Európy tretieho tisícročia. Dobré si to uvedomte! Je povolané ponúknuť svoj veľmi významný príspevok k pravému pokroku európskeho kontinentu svojimi tradíciami, kultúrou, svojimi mučeníkmi a vyznávačmi, ako aj živými silami svojich nových generácií.“

A toto prorocky povedal americký evanjelizátor **David Wilkerson**, autor knihy Dýka a kríž: „Táto krajina, a hovorím to prorocky, je kľúčovým národom. Je to malá krajina, v mojom meste New York je viac ľudí ako v celej vašej krajine. Ale pri pohľade na to, čo Boh chce urobiť v Európe, tento slovanský národ je kľúčovým národom.“

Iste, prorokom sa neverí. Poznáme osud biblických Izraelitov, ktorí nedbali na slová svojich Mojžišov, Jonášov, Eliášov a iných prorokov. Mali sme však proroka aj my. Veríme mu? Veríme Ľudovítovi Štúrovi? Ten vo svojej poslednej knihe **Slovanstvo a svet budúcnosti**, ktorá prvý raz vyšla v ruštine roku 1867 vďaka priateľovi Slovákov prof. Lamanskému, napísal: „Ak by Západ skutočne jedného dňa zašiel tak ďaleko a úplne sa vzdal kresťanstva, potom by bolo svätou povinnosťou slovanstva znovu prinavrátiť svojím vplyvom česť večnému krížu a dopomôcť mu ku konečnému víťazstvu.“ A ďalej: „Vieme, že nám na

Západe vyčítajú slabosť, neohrabanosť, neschopnosť, nedostatok zánietenosti a podľa toho nám vo svetových dejinách prisudzujú na veky podradnú úlohu... Prečo ich však zakaždým zalieva hrôza pri tom najmenšom presune ruského vojska?“ – „Všetci Slovania by celkom a bez výnimky pripojiť k Rusku.“ – „Otvorte svoje dlho stiesnené srdcia, Slovania, naberte s božou pomocou odvahy k činom!“

Od Slovákov sa teda čakajú veľké veci. Osobitne láska a milosrdenstvo, tak husto vtkané do našich dejín pod plášťom Sedembolestnej. Veď to iní prorokujú: svetu a Európe môžu pomôcť len Slováci so slovenským slovom a najmä srdcom. A Slovákmí vyvolaná jednota Slovanov. Ako základ takej potrebnej jednoty Európy.

Čas, ktorý žijeme, je obdobím morálneho úpadku. Strata ľudských hodnôt čoraz častejšie privádza ľudí do bezvýchodiskových životných situácií. Dnes v centre politiky ľavého či pravého „typu“ nie je záujem ľudí. Ich potreby sú v ofsajde, loptu ovláda Mamona. Majetky. Peniaze. Vidieť to aj na bruselskom stole, za ktorým „hoduje“ Európa. A práve tejto a takejto Európe Slovensko práve „šéfuje“. Možno šanca začať s napĺňaním prorociev. Lebo apetít a vplyv vojnových štváčov, schovaných za mediálnymi hrami, je obrovský. Goliášovsky. Ale umný Dávid Goliáša premohol obyčajným prakom. My sme teraz povinní otvárať oči ľuďom, ktorých vedú slepí a hluchí politickí lídri, osobitne v „demokraciách“ západného typu.

Varovanie číslo dva.

Ide o Slovensko, aby vôbec malo budúcnosť, je našou povinnosťou nastoliť tému najzávažnejšiu, mali by sme nášmu národu jednoznačne postaviť pred oči hrozný fakt: ak budú pokračovať demografické trendy, ktoré už prebiehajú, Slovensko prestane byť už o niekoľko desiatok rokov Slovenskom. **Demografia nás dobehne.**

Príčiny sú dve:

- 1) vymierame, lebo sa nám rodí málo potomkov,
- 2) keďže doma nenachádzajú naši ľudia prácu, odchádzajú za ňou do sveta a nevracajú sa.

Obe príčiny sa dajú a musia sa dať odstrániť. Stane sa tak len vtedy, ak sa dostanú **do centra pozornosti našich politikov**, počínajúc parlamentom.

Sme povinní nemlčať: ak namiesto parlamentného hašterenia sa a riešenia malicherných problémov neurobí náš štát zásadné zmeny **v populačnej politike**, vrátane ukončovania života nenarodených; ak na spôsob 70. rokov minulého storočia nepodporí mladé rodiny a rast populácie všetkými formami – **ako národ neprežijeme!**

Ak sa neprijme nová **stratégia hospodárskej politiky** a z nej vychádzajúci program, opierajúci sa o využívanie domácich surovín, predovšetkým však pôdy, ak neprestaneme s hriechnym nevyužívaním, či dokonca programovým obmedzovaním hospodárenia na pôde, často dokonca podporovaným z európskych zdrojov, na jednej strane **nedáme ľuďom prácu** (a to aj tým, ktorí sa inde len ťažko umiestnia) so všetkých negatívnych dôsledkami, vrátane potravinovej nedostatočnosti, či konzumu potravín druhej kategórie – odpadkov zo západnej Európy.

Ďalšie pracovné miesta by mohli vzniknúť pri spracovaní dreva, ktoré hriechne vo veľkom exportujeme v surovom stave.

Naším bohatstvom sú vody, osobitne minerálne, ktoré len ťažko nájsť v predajniach za našimi hranicami, zatiaľ čo naopak, nám sa ponúka piť voda pochybného pôvodu.

Pravdaže, riešení a námetov je viac, no úlohou tohto nášho stretnutia nie je dávať konkrétne rady, ako na to. Je však našou povinnosťou upozorniť na hroziace dôsledky skončenia programu eurofondov a dokončenia Nordstreamu, teda plynovodu, ktorý obíde našu republiku. Čaká nás to zhodou okolností v rovnakom čase: okolo roku 2020.

Podľa mojej toto sú najdôležitejšie „nadstavovské výzvy“ súčasnosti. Mlčať nemôžeme.

Verím, že naše stretnutie napriek všetkým útesom a úskaliam, s ktorými sa už stretlo a nepochybne sa ešte stretne, malo by vydat' svedectvo o našom pohľade na súčasnosť.

Chcel som uvažovať o spisovateľoch a Matici slovenskej a o ich roli v slovenskom živote a na tom základe ponúkam niekoľko myšlienok, ktoré by v našom oslovení slovenskej spoločnosti nemali chýbať.

Marián Tkáč, predseda Matice slovenskej
v Trenčianskych Tepliciach 22. septembra 2016.